Anul V. No. 43 22 Noembre 1862.

JURNAL,
PENTRU RESPÎNDIREA SCIINȚELOR NATURALE ÎN ROMANIA
Redigeat
de
Professor Dr. Iuliu Barasch și D. Ananescu.

OBSERVAȚIUNĬ DESPRE ORIGINA ANIMALELOR

și plantelor nóstre domestice.

În istoria cultureĭ ómenilorŭ, precum și în istoria Naturalĕ a animalelorŭ, esistă unŭ faptŭ care este d'unŭ deosebit interesŭ; asta este possibilitatea ómenilor și a animalelor d'a se obicĭnui a trăi in alte clime de cătŭ în acelle unde sunt născute. Acéstă obicenuință o numimŭ *Ac-*

climatațiune. Prin acclimatațiune, organismul dobîndesce cualitățĭ nuoĭ, care facŭ orĭ ca elŭ se să bolnăvească, póte și că cu timpu va fi nimicit, biruit de influințele climeĭ, saŭ că aceste influințe vor schimba tótă ființa vie și vor produce unŭ altŭ soiŭ (rase) de ómenĭ saŭ d'animale, different din acelle primitive scóse și transportate departe din patria lor. Așa s. e. vedemŭ că Europeniĭ viind în climele tropice alle Africeĭ și Indieĭ, se bolnăvescŭ de ficatŭ care se apprinde, se întăresce și produce patimĭ lungĭ și seriόse; Din contra, Arapiĭ (Negriĭ) viind din Africa în climele nóstre, se bolnăvesc de peptŭ, dobîndesc tuberculĭ în plămônĭ (oftică) și mulțĭ se prăpădesc după cătŭ-va timpŭ. Sunt unele seminţe d'ómenĭ care se acclimatéḑă maĭ lesne de cât celle-l-alte. s. e. popórele din rasa Anglo-Germană. Dupŏ ómenĭ, vine câteva animale domestice care aŭ asemenea într' un gradŭ 'naintat darulŭ acclimatațiuneĭ; s. e. câniĭ, pisicele și șobolaniĭ; dar între plante găsim acest darŭ la cartofi, grîŭ, secară și celle-l-alte felurĭ de cereale, precum și planta Cochlearia și alte burucenĭ dupŏ câmpŭ. Omulŭ, întrebuințind cu înțellepciune miḑlócele convenabile, este în stare a înlesni acclimatațiunea plante or ș' a animalelor domestice; ba ăncĕ putem ḑice că acclimatațiunea animalelor și plantelor domestice este cellŭ maĭ mare triumfŭ care omulŭ l'a dobăndit asupra Naturĕĭ și deosebitelor eĭ influințe. Acéstă operațiune d'acclimatațiune datéḑă la ómeniĭ din cea maĭ mare antichitate și se perde în întunerecul istorieĭ, din care n'avem nicĭ o cunosciință. În genere, acclimatațiunea plantelor este maĭ *mărginită* de cât aceea a animalelor, căcĭ pentru plante esistă unŭ otarŭ pe care plantele nu póte să'lŭ trécă nicĭ odată; acestŭ otarŭ este determinatŭ prin gradul căldureĭ vĕreĭ (linia isothere) ce domnesce într'o țérră. Aici avemŭ în geografia vegetalĕ unŭ otarŭ pentru crescerea curmalilor; maĭ către nord unŭ altŭ pentru crescerea portocalilorŭ și iar un altŭ pentru crescerea vițeĭ, în fine un otar nordicŭ pentru grîŭ și pentru crescerea arborilorŭ.

Nu putem să ne întindem aicĭ mult asupra acestuĭ studiŭ important, nicĭ asupra emigrațiuneĭ plantelor în genere produse prin vĕntŭ, insecte și apele curgătóre, în cătŭ cu drept cuvînt ḑice *Aimé Martin* că vĕnturile sunt însercinate de către Providență a fi transportatorĭ semințelor plantelor peste tot globulŭ pămĕntescŭ; ĕnsă istoria colonisațiuneĭ plantelor în Europa ne arată unŭ tabloŭ destulŭ de interesantŭ despre care vomŭ vorbi ceva aicĭ.

Europa a priimit maĭ tóte plantele sélle folositóre, din alte continente. Din Asia a priimit grîŭ, secară, orzŭ, ovesŭ și tóte celle-l-alte cereale, precum și macu (Papaver Rhoeas), Neghina (Raygrass, Lolium) și Erysimum; laura (datura stramonium) s'a respăndit în Europa de către țiganĭ care aŭ venit de la India prin Egipt în Europa. Planta calamus s'a important din Asia în Germania în secolul al 16-lea și acum cresce acolo în stare sĕlbatică în tóte locurile nomolóse și băltóse. Totŭ de la Asia ne a venitŭ inu, cănipa, cașa (de la Tartarica) garófa, spanacŭ, trifoiŭ, luzernŭ (de la Media), dar nasturelu (Nasturtium) și mazerea (pisum) ne a venitŭ de la Kina. Arabia ni a tremis lintea, bobŭ, lupina (care in Egipt se mănâncă ca pâinea din tóte ḑillele) și mazerea lată. Din țerrile împregiul riurilor Eufratu și Tigru în Asia mică, ne a venit castraveții, pepenĭ (cucurbita pepo) și lubenițele (C. Melo). De la India prin drumulŭ țerrilor Caucasice ne a venit meiu (Milium sativum), rapița (Brassica napus) și varza (Brassica oleracea). Prunĭ ni a venĭt de la Taurida, Migdale de la Georgia, vița, nucu și arbor de unt de lemnŭ (Olea europea) ne a venit de la Asia mică; lămuiele (citrus media) ne a venit de la Media, portocaliile celle micĭ (c. aurantium) de la Kina, gutuiulŭ (Cydonia) de la Fenicia, cireșĭ de la Pontu de unde le a adusŭ Lucullus la Roma; persicul ni a venit din Persia prin Roma caisul (prunus armeniaca) din Armenia și Dudul (Morus) din Kina. Chiar în secoliĭ dupŏ urme s'a vĕḑutŭ asemenea colonisare a plantelor din Orient în Europa care s'a respîndit aicĭ într'un modŭ fórte straordinarŭ.

Așa se scie că arborul castanu din India (Aesculus hyppocastanum) care este un ornament al tutulor grădinilor publice în Europa, l'a adus naturalistul olandesŭ Clausius; liliaculŭ (Syringa vulgaris) și tulipa, le a adus Auger de Buesbeek în anul 1562 din Orient în Europa, dar liliacul persian (Syringa persică) a venit la Europa în anul 1640. Nenumĕratele sălciĭ pletóse saŭ plîn-

gĕtóre (salix pendula) din Europa, provine tóte dintr'o ramură pe care poetul englesŭ Alexandru Pope, a adus'o din Smyrna în Anglia. Planta muma tutulor portocalilor din Europa s'a vĕḑutŭ ănce nainte treĭ sute de anĭ în grădina contelui St'Laurat în Lissabon. Dar în Roma se venereaḑă şi acum un arbor mare portocalin d'o înălţime de 30 piciόre care stă acolo într'o grădină mŏnăstirέscă pe muntele Aventino, din care provine toţĭ portocaliĭ din Italia, Spania şĭ din tótă Europa. Se ḑice că Sf. Dominicŭ (Institutorul renumitului ordinul al dominicanilor) l'a plantat acolo în anul 1200 dupo Chr.— Pausanias istorisesce că lingŏ rîu Kefisos s'a aflat în Elada unŭ smochin venerat, din care a provenit toţi arborii smochinĭ din Elada. Incă în anulŭ 1802 s'a aflat în satul Montelimart în Francia tatălŭ tutulorŭ duḑilor francesĭ, care s'a plantat acolo în anul 1500.

Dar şi multe plante ne a venit din America: s. e. cucuruzu (Zea turcica), tutunu (Nicotiana tabacum) cartofi (solanum tuberosum), napĭ (topinambour helianthus tuberosus), salchămu (robinia pseudo-accacia) flórea sórelui (Helianthus annuus), bradul precios (pinus strobus), arborul vieţeĭ din apus (thuja occidentalis) pe când arborul vieţeĭ din resărit (thuja orientalis) ne a venit din Japonia; tot din America ne a venitŭ plopul italienescŭ (Populus italica), paltinu din apus (Platanus occidentalis), jenuper americanŭ (juniper virginiensis), arborul numit Tulipoferus etc.

Dar în grădinile de florĭ alle Europeĭ se afla o mulţime de plante admirabile în frumuseţa lor, tóte aduse din streinătate.

Aşa s. e. flórea numită crésta cocoşuluĭ (Amaranthus crista-gali) a venitŭ deja în anticuitate din Asia la Europa, asemenea şi crinul albŭ (liliun splendens), leucoja de vară (Mathiola annua) viora de nópte, Rosmarinulŭ, leandru (Nerium oleander), Paeonia, levenţică (lavendula) sofran (crocus), zambile [Hyacinthus] Narcisŭ [Narcissus poeticus], ceapa de mare [scilla maritima), arborul cu lemnŭ tare (taxus baccata), rosa frumósa tremiera (Altea malva), laléoa saŭ corona împĕratuluĭ [Fritillaria imperialis]; Reseda ni a venit din Egipt dar din India ne a venitŭ în anulŭ 1780 trandafirĭ de lună (Rosa bengalică) şi frumosele Balsamine; flórea Hortensia in a venitŭ în anulŭ 1788 din Japonia, dar Camelia, acésta gloria a florĕriilor europene, aceste florĭ care se consume în tóte ernile căte sute de miĭ pentru buchetele damelor la balurĭ, şi din care se afla sute de speciĭ, aceste florĭ, ḑicem, eraŭ cu totulŭ necunoscute în Europa pĕnă la anulŭ 1750, când atuncĭ un jesuit anume Camelli [écccŏ că şi jesuiţiĭ sunt bunĭ la ceva] a adus'o de la Japon la Eropa şi în onora luĭ, s'a dat asésteĭ plantă numirea de Camellia saŭ Rosa din Japon; asemenea şi frumósa flóre Volcameria provine din Japon, o plantă fórte întrebuinţată acum pentru ornamentul grădinilorŭ.

Kina a trimis Europeĭ în anulŭ 1728 frumósa flóre Aster chinensis (ochiu bouluĭ) care s'a cultivat pentru ăntĕia óră în Paris; asemenea aŭ venit d'acolo Primula chinensis, pe când primula auricula este născută pe munţiĭ Alpi. Capulŭ de Buna speranţe în Africa a îmbogăţitŭ florăriile europene c'o mulţime de florĭ frumóse s. e. maĭ tóte felurile *Ericae* vinŭ d'acolo. Dar şi continentul cellŭ maĭ nuoŭ abia cunoscut, (Australia) ne a trimis deja o mulţime de plante preciόse s. e. Superbulŭ Metrosideros, Melaleuca, Banksia şi multe mimosae essotice. Dar din Nordulŭ Americeĭ ne a venit iar multe florĭ d'ornanent s. e. Spireele, Azaleele, nuieoa d'aurŭ (virgo aurea) şi curiósele Rudbechiĭ. Meksico ne a trimis florile Cinnia elegans, tagetes şi maĭ cu sémă faimósa Dahlia saŭ Giorgina care a venit pentru întĕia óră la Europa în anulŭ 1789 prin Vincente Cervantes şi a înflorit în grădina Botanică de la Madrid; acolo s'a numit „Dahlia", în onórea naturalistuluĭ Suedan Dahl Andreas, dar maĭ pe urmă Alexandru de Humboldt a adusŭ din nuoŭ din America seminţe de acéstă flóre frumósă şi a numit'o Georgina în onorea naturalistuluĭ Georgi din St Petersburg; acumŭ esistă în Europa sute de varietăţĭ de Dahlia şi de Camelia, tóte eşind dintr'o singură sorgintĕ. Eccŏ effectulŭ mare al cultureĭ. Acésta o vedem şi la frumósa plantă Fuchsia din care esistă acum pĕnă la 700 de varietăţĭ, tóte eşind dintr'o singură, care Prof. Fuchs a adus'o viind de la sudul Americeĭ. Dar şi florile Calceolaria (fiind că sémănă c'o încălţeminte saŭ pantofi de dame) Heliotropŭ (în limba vulgare Vanile) interesantele florĭ Passiflora şi Tropaeolum(călţunaşĭ saŭ lu-

birdragĭ) ne a venit din Sudul Americeĭ. California ne a dat o mulţime de speciĭ de Verbine (Verbena) fórte frumóse; dar în ḑillele nóstre, America tropicale a îmbogăţit thesaurul florilorŭ nóstre cu splendida Victoria regia care, cu drept cuvĕnt este privită ca regina plantelorŭ, atât pentru mărimea estraordinare, cât şi pentru frumuseţa eĭ (frunḑele acesteĭ plante ajjungŭ câte o dată la o mărime de 2—3 stănjinĭ); tot d'o dată, munţiĭ ceĭ maĭ înalţĭ din lume, adicĕ munţiĭ Hymalaya din centrul Asieĭ ni-a trimisŭ speciĭ essotice şi curióse a plantelorŭ Rhododendron saŭ rose de munţiĭ care joc acum unŭ rolŭ fórte mare în cultura grădinilorŭ de florĭ; adaog ĕnsă că şi în munţiĭ nostri ceĭ maĭ înalţĭ, (s. e. pe vĕrful munteluĭ Buçegĭ) cresce Rhododendron care se numesce în limba ţeranuluĭ „luminărĭ de munte."

Cât despre origina multorŭ din animalele domestice, trebuie să ḑicem că domnesce aci o mare necertitudine. Cu tóte acestea, găsimŭ în biblia sacră, Zen-avesta (Biblia Persilor) Vedas (Biblia indienilorŭ) Cha-king (Biblia Kinesilorŭ) şi în monumentele Egipţienilorŭ vechĭ, câteva notiţe preciόse, care sunt în stare a vărsa óreşi care lumină asupra acesteĭ chestiune. Aşia se scie că patria oilorŭ este Asia centrale, că tóte se trag d'o sîngură specie care maĭ esistă acum în tótă puritatea eĭ; ca stremoşul caprelor este capra numită Bezoare (capra Bezoar) care trăiesce şi acum în munţiĭ Caucasieĭ şi a Persieĭ; ca patria caluluĭ este. c'o mare probabilitate Deserta Gobi în Asia. Că patria pisiceĭ este Egiptul şi Abysinia; că strĕmoşiĭ câinelorŭ sunt pe d'o parte lupulŭ nostru, şi pe d'alta parte Ciacalulŭ (vulpes aureus) din Asia şi Africa; stremoşiĭ bouluĭ nu sunt cunoscuţĭ, eĭ să vede să s'a perdut şi nu maĭ esistă; din contra scim că porcul demesticŭ se trage din mistreţul saŭ porculŭ selbatic (sus scrofa) care este originar în Europa; asemenea şi gîsca (Anser) raţa (Anas) şi lebeda (Cignus), sunt pămĕntenĭ curaţĭ din tótă Europa. Dar porumbiţa (Columba) are patria eĭ la ţermurile măreĭ Mediterane; cocoşulŭ ne-a venit de la Asia, şi maĭ cu sémă de la India Orientale. Fesanul (Phasianus) e născutŭ împregiurul măreĭ negre şi a Caspieĭ (maĭ cu sémă la Colchida). Păunulŭ (Pavo) este éră originar din India orientale; de acolo l'a adus Alexandru cellŭ mare în Elada, şi d'acolo s'a respăndit în tótă Europa: din contra, curcanul (Meleagris gallopavus) ni a venit din nordul Americeĭ, pe când bibilica saŭ căţa (Numidia Meleagris) ni-a venit din nordul Africeĭ, Între insecte vedem că gândacul de mătase (Bombyx Mori) a venit din Asia în Elada, pentru prima oră în secolul al şésele dupe Christŭ, în timpul împĕratuluĭ Iustinian, şi tocmaĭ în secolul al 14-le şi al 15-le s'a respăndit în Italia şi'n Francia, (aicĭ în anul 1470). La noĭ în România, este probabilŭ că cultura gândacilorŭ şi plantaţiunea duḑilorŭ datéḑă maĭ de multŭ; la noĭ cultura mătaseĭ nu era nic'o dată în dimensiunĭ fórte marĭ. Dar în Kina acéstă cultură datéḑă ăncĕ de 2600 de anĭ înainte de Christŭ.

Resultatul acesteĭ cercetărĭ este că Europa nóstră a împrumutat din tóte părţile lumeĭ, plante şi animale, şi le-a acclimatat la dĕnsa. ast-felŭ că se găsescŭ aicĭ aşa de înmulţite şi de respăndite pare c'ar fi născute aicĭ. Aceste acclimataţiunĭ aŭ începutŭ cu istoria oamenilorŭ, ĕnsă mergĕnd fórte încet, dobândind în miĭ de anĭ abia câteva speciĭ şi genurĭ de animale şi plante domestice; dar acéstă acţiune mare, a luat în ḑillele nóstre proporţiunĭ marĭ, pretutindene în tóte ţerrile civilisate (Anglia, Francia şi Germania) s'aŭ format societăţĭ d'acclimataţiune, în tóte ḑillele se facŭ acolo cercărĭ nuoĭ spre a acclimata şi a domestici în Europa animale şi plante nuoĭ, viind din părţile streine. Aicĭ este sorgintea unuĭ mare viitor pentru genul umanŭ. Cu cât omul va fi încongiurat de maĭ multe speciĭ de animale domestice şi de plante folositóre, cu atâta esistenţa luĭ pe pămĕnt va fi maĭ sicură, maĭ comodă şi cu atâta, suveranitatea luĭ pe globul pămĕntuluĭ va fi maĭ manifestă. Cu cât unŭ domnitor este încongiurat de maĭ mulţĭ adiutanţĭ, cu atâta strelucesce maĭ mult.

B.

CĂPRIOARA ȘI PUIĬ SEI.

(Cerbus capreolus L.)

Am ḑis de maĭ multe orĭ că animalele ca şi plantele sunt create nu numaĭ pentru trebuinţele şi plăcerile omuluĭ, dar şi pentru înfrumuseţarea pămĕntuluĭ şi pentru gloria luĭ Dumneḑeŭ.

Într'adevĕr, să ne transportăm cu mintea într'o deşertă în miḑlocul rócelor uscate, unde nu se vede nic'un fel de vegetaţiune, totŭ se pare trist şi monotonŭ; să plantăm ĕnsă p'aceste locurĭ sterpe, stejarĭ, platanĭ, bradĭ şi alte felurite ve-

Capriora şi puiĭ seĭ. (Cervus capreolus L.)

getale şi să formeḑe acolo ca o selba virginĕ, atuncĭ deserta care păré a fi mórtă, ia un aspect de viaţă. Să maĭ adăogim că trece prin ea un rîŭ producĕnd o dulce murmură, saŭ că dintr'o 'nălţime se aruncă o cascadă respîndind un sgomot armoniosŭ, atuncĭ selba devine poetică, şi ne place a ne preumbla, a ne odihni într'ĕnsa şi a contempla aceste frumuseţĭ naturale. Când ĕnsă pe lângŏ tóte acestea se maĭ amestecă cântecul uneĭ privighetorĭ care celebră amorul, saŭ că vedem trecĕnd o cerbóică, saŭ o timidă căprióră sărind din rocă în rocă, orĭ maĭ bine a turmă

de oĭ păscĕnd linistite p'o cóstă, avĕnd lăngă dĕnsa păstorul şi cănele credincios, atuncĭ scena divine mult maĭ animată şi spectacolul ia un caracter maĭ interesant şi maĭ attingĕtor. Éccŏ cum presenţa vegetaluluĭ este maĭ interesantă de căt a mineraluluĭ, şi aceea a animaluluĭ maĭ mult de căt a vegetaluluĭ. Am arătat assemenea că printre animale sunt unele a cărorŭ formă ne place maĭ mult de căt a altora, şi că aste forme variaḑă dupŏ modul vieţuireĭ luĭ lor, căcĭ Natura în marea eĭ prodigalitate a dat fiă cărnĭ animal numaĭ organele trebuinciόse esistenţeĭ sélle şi nimic de prisos; ea este atăt de bogată în căt cea maĭ mică operă a eĭ este un isvor nesleibile de studiĭ pentru naturalistul filosofŭ.

Déc' operile Natureĭ sunt aşa de frumόse şi de attrăgĕtόre, noĭ găsim o plăcere neesprimabile a tracta despre dĕnsele, d'aceea ne propnnem într'acest articol a espune lectorilor nostri istoria naturale a căpriόreĭ ş'a puilorŭ seĭ, care credŭ că'ĭ va interesa.

Cerbul, ca cellŭ maĭ nobil dintre locuitoriĭ selbelorŭ, trăesce în locurile umbrόse, pe vĕrfurile munţilor acoperiţĭ de arborĭ stufoşĭ, căpriόra fiind d'o specie inferiόră, se mulţiumesce d'a locui în locurile maĭ de jos, în desele frunḑe alle crăngurilorŭ tinere. Décă căpriόra are maĭ pucină nobleţe, maĭ pucină forţiă şi talie maĭ mică, are ĕnsă maĭ multă graţie, maĭ multă vioiciune, şi chiar maĭ mult curagiŭ de căt cerbul; ea este maĭ vesălă, maĭ uşure, şi maĭ viόe; forma eĭ este maĭ rotundă, maĭ elegantă, şi figura sa maĭ plăcută; ochiĭ seĭ maĭ cu sémă sunt maĭ frumoşĭ, maĭ strălucitorĭ, şi pare că sunt animaţĭ d'un sentiment maĭ viŭ; membrele sélle sunt maĭ flecsibile, miscările maĭ repeḑĭ, şi sare cu atăta forţiă şi uşurinţă. Pĕrul seŭ netedŭ şi lustruit este totd'auna curat, nu se tăvălesce nic'o dată în bălegar ca cerbu; nu'ĭ place să trăiască de căt în locurile 'nalte şi uscate, unde aerul este curatŭ, dar este maĭ şirétă, maĭ îndemănatică a se ascunde, şi maĭ difficil a o urmări, are maĭ multă fineţe şi instincte maĭ variate.

Ea se deosebesce de cerbŭ şi de ciută prin naturel, prin temperament, prin mŏrsurĭ şi prin maĭ multe obiceiurĭ naturale: în loc d'a se aduna în cete marĭ ca dĕnşiĭ, ea remăne în familie compusă de 3, 4 saŭ 5 indiviḑĭ; tatălŭ mamă şi puiĭ umblă împreună, şi nic'o dată nu se vĕdŭ assoţiindu se cu streiniĭ, este maĭ constantă în amorŭ de căt cerbul, şi obicnuit fată duoĭ puĭ, unul barbat şi altul femelă. Aceste june animale nutrite împreună iaŭ o aşă de mare affecţiune unul pentru altu, în căt nic'odată nu se despart, şi este maĭ mult o legătură strînsă de căt unŭ amorŭ, căcĭ cu tόte că sunt tot-d'auna împreună, nu simtŭ căldura împerechiereĭ de căt numaĭ odată pe anŭ, şi acest timp nu ţine de căt 15 ḑille, de la 1 pĕnă la 15 Noembre. N'aŭ odόre tare, nicĭ furie ca cerbiĭ, numaĭ în timpul acesta nu îngăduе ca faoniĭ (puiĭ) lorŭ să stea cu dĕnşiĭ, dupŏ ce trece timpul împerechiereĭ faoniĭ se 'ntorcŭ la muma lor, maĭ staŭ căt va cu dĕnsa, apoi o părăsesc pentru tot d'auna şi se duc amĕnduoĭ de se aşéḑă la o mică distanţie de locul nascereĭ lorŭ.

Căpriόra pόrtă cincĭ lunĭ şi jumătate, şi fată în luna luĭ Aprilie, saŭ la începutul luĭ Maiŭ, maĭ ca şi capra. Ea se desparte de masculŭ când voesce să fete, intră în cea maĭ désă pădure ca să se ascundă de lupĭ, ceĭ maĭ primejdioşĭ neamicĭ aĭ seĭ. Dupŏ 10 saŭ 12 ḑille juniĭ faonĭ aŭ luat destulă forţiă ca s'o urmeḑe: când este ameninţată de vr'un pericol 'Ĭ ascunde în vr'un loc adăpostit, pune peptu şi se luptă pentru dĕnşiĭ; dar cu tόte aceste îngrijirĭ, όmeniĭ, căniĭ şi lupiĭ tot 'Ĭ răpesc căte unul. Ca şi cerbu schimbă cόrnele o dată pe fiă-care anŭ, la finitul tόmneĭ; căt timpŭ capul este făr'astă podόbă, animalul stă ascuns în fundul crăngurilorŭ, şi când'ĭ cresc altele nuoĭ umblă cu mare precauţiune ca să nu attingă crecile arborilorŭ.

La cerbŭ, ciută şi căpriόră, osul fruntal are duoe apofise saŭ eminenţe, pe care staŭ cόrnele; aste duoe eminenţe osόse încep a da de la 5-6 lunĭ, şi în pucin timpŭ iaŭ crescerea lor întrégă; departe d'a cresce maĭ multŭ cu etatea animaluluĭ se curbéḑă şi se scurtéḑă pe fiăcare anŭ, astfelŭ în cătŭ redăcinele cόrnelorŭ unuĭ cerbŭ saŭ căpriόre bĕtrâne, se întăresc aprópe de osul frontal, alle căruĭ apofise sunt prea late şi prea scurte, acesta chiar este semnul cellŭ maĭ sigurŭ pentru a conόsce etatea înaintată a acestorŭ animale. Crescerea lor este maĭ repede de căt aceea a cerbilorŭ, şi viaţa maĭ

scurtă, nu trece nic'odată peste 10 saŭ cellŭ mult 12 anĭ; sunt prea delicate asupra alegereĭ nutrimentuluĭ, aŭ trebuinţă de mişcare, de mult aerŭ şi de mult spaţiŭ, le trebuie o femelă şi unŭ parcŭ de 100 pogóne, ca să trăiască mulţumite; le putem domestici, dar nu pĕnă să le facem suppuse, nicĭ chiar familiare, păstréḑă totd'auna ceva din naturelul lorŭ selbaticŭ; elle se sperie lesne, se aruncă pe ḑidurĭ cu atâta forţiă în cât adesse 'şi frângŭ picórele. Masculiĭ sunt maĭ cu sémă suppuşĭ la nisce capriciurĭ primejdióse, prind urà pe uniĭ oamenĭ, se aruncă pe dĕnşiĭ, daŭ lovindurĭ cu capu atât de puternice încât potŭ să restórne unŭ omŭ, căpriórele nu sbiară aşa des, nicĭ c'un ţipăt aşa de puternicŭ ca al cerbuluĭ, puiĭ aŭ o voce slabă şi plăngerósee: *mi.... mi* prin care eĭ arată trebuinţa ce aŭ de nutriment: ast sunet este lesne de imitat şi muma încelată adesse orĭ cade în cursa vĕnătorilorŭ.

Iarna căpriórele staŭ bagate în crăngurĭ stufóse, unde trăiesc cu mărăcinĭ, genista, laurĭ, şi remăşiţe de florĭ de alunĭ: Primăvéra se duc în crăngurĭ maĭ rarĭ şi rumegă bobociĭ şi frunḑele născĕnde, maĭ alle tuturor arborilorŭ; ast nutriment cald ferbe în stomacul lor, şi le îmbată ast-fel încât este prea lesne atuncĭ să le prindă, nu sciŭ unde mergŭ, esŭ adessea afară din selbă, şi câte odată se apropie de alte animale şi de locurĭ locuite. Vara remânŭ în crângurĭ, pe locurĭ înalte, şi nu esŭ de cât arare orĭ ca să mérgă să bea la vr'o fontână cănd este mare uscătură; căcĭ déca este roă saŭ că foile sunt muiate de plóiă nu maĭ aŭ trebuinţă de bĕutură. Caută nutrimentul cellŭ maĭ fin, elle nu pasc cu lăcomie ca cerbiĭ, nu rûmegă cu indifferenţă orĭ ce érbă, cĭ mănâncă delicat, ca oameniĭ cultivaţĭ, nu esŭ de căt arare orĭ la păsciune pentru că preferă arboriĭ micĭ şi mărăciniĭ pe lăngŏ grăunţe şi legumĭ.

Carnea căpriórelor este escellentă de mâncat şi cualitatea depinde de ţérra în care locuesce; celle brune aŭ carnea maĭ fină de câtŭ celle roşiĭ; tóte căpriórele mascule care aŭ trecut duoĭ anĭ, aŭ carnea tare şi fărŏ gust, éră femelele fiind chiar d'aceéşĭ etate, aŭ carnea maĭ fragedă, a faonilorŭ când sunt prea tinerĭ, este móle, dar este perfectŭ de bună când aŭ unŭ anŭ saŭ 18 lunĭ; celle din ţerrile plane şi din văĭ nu sunt bune; celle din ţerrile umede sunt ăncŏ maĭ rele, celle ce sunt crescute în parcurĭ aŭ ceva gust maĭ bun: în fine nu sunt căprióre bune de cât acelle din ţerrile uscate şi 'nalte, tăiate e colline de selbe şi pămĕnturĭ arabile, ţeline, unde aŭ aerŭ, spaciŭ, nutriment şi chiar singurătatea de care aŭ trebuinţă, căcĭ aceia care aŭ fost adessa supĕraţĭ, ceĭ dupŏ góna aŭ carnea neserată şi moleşită.

Caracterele zoologice alle căprióreĭ sunt celle următóre:

Este unŭ animal vertebrat din classa mammiferelorŭ, ordinul rumegătórelor, din familia Elafiienilor cu copita crepată, aŭ 8 dinţĭ incisivĭ ta falca de jos, şi nic'unu la cea de sus, dinţiĭ molarĭ lipsesc cu totul, éră măsele aŭ 12 la fiiă-care falcă, aŭ mammele abdominale, sunt maĭ multe varietăţĭ de căprióre. Aceea care face obiectul articoluluĭ nostru, este cea comună, la care pe lăngŏ caracterele descrice maĭ susŭ, addăogimŭ că în timpul vereĭ are o culóre roşietică aurie maĭ vânătă pe capŭ, şi 'naintea găturuĭ, maĭ albicósă pe burtă; códa este remplasată printr'unŭ simplu tubercul şi esistă pe bucile şeḑutuluĭ o vargă, care, când nu dispare vara este d'o colóre roşie vânĕtă şi iarna pĕrul este roşu închis, şi varga transversalĕ dupŏ bucile şeḑutuluĭ devine albă. Căpriória trăiesce în Europa şi'n părţile temperate alle Asieĭ, şi este obiectul celleĭ maĭ frumóse vĕnătóre din munţĭ.

A.

CĂLĔTORiE ÎN ORIENT

ART. III.

Escursiunĭ împregiul Athenei pe muntele Hymette şi la Pentelic.

Aflându-me la Athena nu m'am putut opri d'a nu visita muntele Hymette atât de celebru în antichitate, precum şi renumita grottă de la Pentelic.

M u n t e l e H y m e t t e. Eşind pin Athena pe lângŏ palatul regal, am trecut Ilisus p'un

podŭ de marmoră şi am începutŭ a urca primele colline spre nord de Stadă, apoĭ 'mĭ amŭ dirigiatŭ paşiĭ la N-E către pólele munteluĭ, al căruĭ aspect me umplea de admiraţiune. Trecĕnd aprópe d'un pyrgos ruinat am ajjuns la o distanţiă d'o oră lăngŏ monastirea Ste-Syrieni aşieḑată într'o înfundătură retrasă şi adăpostită de tóte părţile şi unde o fŏntănă antică respîndesce o apă eccellentă. Aicĭ m'am odihnit pucin ca să privesc situaţiunea locurilor, să studiŭ pămentul micacios (compus de Mica) pe care călcam şi plantele ce me încongiuraŭ, cu tóte că era în luna luĭ Septembre şi vegetaţiunea era tristă.

De la monastirea acésta 'mĭ a trebuitŭ o oră şi $^1/_2$ ca să atting vîrful principal al munteluĭ. Panorama ce se deschide aici este maĭ aceia de la Pentelic, care'lŭ vecinesce despre partea norduluĭ, cu deosebire că aicĭ se vede maĭ bine partea despre S. a Atticeĭ şi golful Egineĭ. Vîrful munteluĭ Hymette forméḑă o lungă créstă a căreĭ direcţiune generale este de la N. la S. o mare tăitură 'lŭ divide în doue părţĭ: Hymette de la N. saŭ marele Hymette numit de greciĭ modernĭ T r e l o-v u u i al căruĭ vîrfŭ este înalt peste 1000 metri, şi micul Hymette saŭ Hymette despre S. numit şi M a v r o-v u n i, şi care altă dată purta numele de anhydros (făr'apă) n'are înălţime de căt de 790 metri. Cóstele occidentale daŭ nascere braciuluĭ principal al Ilisuluĭ ş'al luĭ Eridanus, care se unesc aprópe de vechiul Lyceŭ. Muntele Hymette nu are pădurĭ întinse, dar pólele luĭ uscate sunt acoperite cu plante aromatice şi nutresce ăncĕ albine care'lŭ aŭ făcutŭ atât de celebru în antichitate, mierea albinelorŭ din muntele Hymett era renumită în tótă Grecia. Aprópe de mica monastire Kara se află nisce remăşiţe de cariere de pétră albă şi cenuşie, care aŭ fostŭ esplótate maĭ cu sémă de Romanĭ. Dupŏ cum racontă Pliniŭ, muntele Hymette, posseda assemenea mine de argint despre care se credea c'a găsit óre care urme.

G r o t t a d e l a P e n t e l i c se află spre N-E, de Athena în muntele d'acellŭ nume ce este în prelungirea munteluĭ Hymette. Dorindŭ ca să studieḑŭ acest munte încongiurat d'atătea frumuseţĭ naturale sub punctul de vedere al Geologieĭ, am ales una din acelle frumóse ḑille alle orientuluĭ (dar ce să alegŭ, căcĭ tóte sunt frumóse), şi'mĭ am dirigiatŭ paşiĭ spre Pentelic, singur, pe josŭ ca unŭ pelerin, făr' alt conductorŭ de cât itinerarul, adicŏ cartea care'mĭ arăta drumulŭ. Eşind din Athena am ajjuns îndată la micul satŭ Ambelos Kypos, antic Alopecie, patria luĭ Socrat ş'a luĭ Alcibiade. Aicĭ ajjunge marele apeduc construit de Adrian ca se ducă la Athena apele de la Pentelic; pe urmă am întrat în întinsa cămpie numită Trico-Cambos aşieḑată între Hymette, Pentelic şi lanţul collinelorŭ, care vine în prelungirea luĭ Lycabette, apoĭ dupŏ 30 de minute, trecĕnd printr'o pădure de maslinĭ, am ajjuns la Khalandria, patria luĭ Pericles, unde a trebuit să 'mĭ maĭ restaureḑŭ forţele. Ḑintr'acest sat îmĭ a trebuit 3 ore pe jos ca să ajjung la basa munteluĭ Pentelic, am luat apoĭ d'alungu unŭ lanţŭ de colline acoperite cu pădurĭ, pe unde se află Villa duceseĭ de Piacenţa, care ăncĕ nu este sevărşită aşiăḑată ensă la o posiţiă fórte pithorescă. Înaintănd ceva maĭ departe am ajjuns la monastirea Penteli, ultima staţiune pĕnă unde póte merge cineva in trăssură, ş'apoĭ d'aicĭ începe adevĕrata suire. Astă monastire n'are nimic interesant de cătŭ o capelă impodobită cu ceva desemnurĭ bizantine, dar este încongiurată de plopĭ frumoşĭ şi are unŭ isvorŭ de apă bună şi limpede. D'aicĭ în 15 minute m'am aflat la carierile de marmoră, care aŭ făcut celebritatea munteluĭ, marmoră albă ca zaharu din care s'aŭ făcut Parthenon şi maĭ tóte monumentele Grecieĭ. D'aicĭ în sus nu se maĭ vĕd de cât precipiciĭ acoperite cu blocc de marmoră sfărămată pĕnă la carriera principale, unde se găsesc şi acum urme manifeste de esplótaţia antică. Se vede prea bine roca tăiată în lungime pe care a remas semnele instrumentelor tăietóre; monolithele aŭ fost assemenea tăiate în loc, şi se observă în differite locurĭ, găurĭ sepate în rocă, ca să bage grinḑile, şi să ajjute la coborărea blocelorŭ în locurile difficile. Tot muntele este compus de straturĭ imense de talcshiste, şi se vĕd prea bine cum aceste straturĭ sunt închinate la orizon. Aprópe de cariera principale, se află o grottă cu frumóse stalactite, avĕnd de la 10—15 metri de înălţime, şi 20—30 metri de adăncime, care servă de refugiu păstorilor şi turmelorŭ; la intrarea acesteĭ grotte se află şi o capelă, unde arde totd'auna o lampă, cu care visitatoriĭ se servă spre a lumina, când voesc să se cobóre pe nisce trepte sepate în rocă, care conduc la o altă grottă mică pusă în ăntru celleĭ marĭ, şi unde se află unŭ basin cu apă rece, încongiurat de stalactite. Aicĭ m'am odihnit pucin, am cules maĭ multe mostre de roce de marmoră şi de Talchiste, şi amŭ desemnat forma din afară şi din 'ăntru a grotteĭ, apoĭ m'am urcatŭ pĕn'aprópe de vĕrfulŭ munteluĭ de unde ḑieriam cămpia Marathonuluĭ. Vederea acésta îmĭ rechiema timpiĭ trecuţĭ, când a vutŭ locŭ renumitul resbellŭ de la Marathon şi armia grecilorŭ comandată de Milthiad.

Vom cerca a da o repede descriere munteluĭ Pentelic în numerul viitorŭ. A.

Imprimeria Naţională a luĭ St. Rasidescu.